

Historiens udvikling - Aktør / struktur

Hvorfor udvikler samfund sig i bestemte retninger?

Er det historiens store personligheder, der gennem deres motiver, strategier, mål, værdier og midler driver forandringer frem?

Eller er det samfundets økonomiske, kulturelle, politiske strukturer, der med deres regler, systemer, logikker og relationer skaber historien?

Dette har været en grundlæggende konflikt i den historiske forskning over de seneste 100 år, og man kan opstille grundlæggende spørgsmål i den sammenhæng:

- Er det den konteksten, der bestemmer vores adfærd (strukturelle faktorer), eller er det individet, der skaber strukturerne (aktør-orienterede faktorer)?
- Er vi som mennesker underlagt en determinisme, eller har vi en frie vilje? Er handlinger og begivenheder et uundgåeligt produkt af de specifikke omgivelser, eller har individet mulighed for at øve indflydelse på udviklingen?

Et af historiefagets vigtigste formål at forklare samfundsudvikling, hvad enten der er tale om kontinuitet eller brud. Til det formål sondres i historiefaget mellem på den ene side **strukturer** og på den anden side **aktører**.

Strukturer forklarer menneskelig udvikling som et produkt af historiske forhold, der begrænser og bestemmer det menneskelige handlerum. Det kan være *fysiske forhold* som en stats geografiske placering, klimaet, dyrelivet, befolkningssammensætningen og tilsvarende. Det kan være *økonomiske forhold* som markedsøkonomi eller planøkonomi, erhvervsstrukturer, handelsmønstre, teknologi og så videre. Det kan være *kulturelle forhold* som verdensbilledet, ideologiske strømninger, religion, tradition, selvforståelsen, mentalitet og lignende.

Aktører forklarer historisk udvikling som menneskeskabt, i den forstand at menneskets frie vilje og fornuft altid giver det en række valgmuligheder indenfor det handlerum, som de historieskabte strukturer sætter grænserne for. Man siger, at mennesket er *historiens agent*. Vi ser her på en person, en gruppe personer, en bevægelse, et parti, en regering eller en organisation osv.

Man kan, hvis det giver mening, dele de to tilgange yderligt op og tale om et **internt** og et **eksternt** fokus.

Har man et **internt fokus**, orienterer man sig mod *aktører* inden for staten, gruppen, partiet, kulturkredsen, eller man kan se på *strukturer* inden for samme system og undersøge, hvordan dette kan påvirke det omgivende miljø og forme begivenhedernes udvikling. Har man et internt fokus, mener man, at aktører kan påvirke det omgivende miljø og forme begivenhedernes udvikling.

Har man derimod et **eksternt fokus**, vil man hævde, at begivenheder afhænger af forhold, der ligger uden for staten, gruppen, partiet, kulturkredsen, og det kan være både aktører og strukturer uden for systemet.

Hele problemet kan ses som et filosofisk spørgsmål, der handler om individets handlefrihed.

Karl Marx (1818-1883)

Karl Marx mente, at strukturerne havde afgørende betydning for samfundets indretning og var et resultat af den historiske udvikling. I den sammenhæng havde individet ikke den store rolle at spille. De kunne måske nok speede processer op eller hæmme dem, men kunne ikke ændre på de forandringer, som uundgåeligt ville indtræde. Citat: "*Mennesket skaber historien, men ikke under omstændigheder, det selv har valgt*".

Max Weber (1868-1920)

For den rendyrkede aktørtilgang kunne man naturligvis vælge eksempler fra den klassiske historieskrivning, men i en mere moderne teoretisk sammenhæng giver det mere mening fx at kigge på sociologen Max Weber, der i modsætning til Marx havde fokus på individets betydning for samfundets udvikling. Han lagde i den forbindelse ikke den store vægt på historiens betydning, men interesserede sig for individers rationalitet i forbindelse med sociale handlinger. Webers pointe var, at der i traditionelle samfund nok blev erkendt og handlet ud fra tradition og religion, men at det kapitalistiske samfund netop var kendetegnet ved sin *rationalitet*.

Syntese

Mangt en historiker har igennem tiden gravet sig ned i enten den ene eller anden grøft af denne problematik, og det er der desværre i mange tilfælde kommet noget rigtig dårlig historieskrivning ud af. På mange måder kan det opfattes som

en diskussion af hønen eller ægget, når man stiller aktører og strukturer op overfor hinanden for at forklare en udvikling. Det kan dog være givtigt at overveje begge positioner, men samtidig se dem som dialektisk forbundne – altså altid i et gensidigt samspil. Alt andet ville nok være ahistorisk.

Sociologen Lennart Lundquist har sagt, at "graden af autonomi i hver situation beror på relationen mellem aktørernes egenskaber og strukturernes sammensætning". Man kan altså både arbejde med et aktørbegreb, som fra starten ses som stærkt afhængigt af sociale kontekster og med et antideterministisk strukturbegreb, der tillader systemmæssig uforudsigelighed og kreativitet.

Aktørbaserede forklaringer

Faktorer, vi forudsætter:

- Rationalitet, refleksion, motivation
- Bevidst handlen ud fra individuelle intentioner

Faktorer, vi undersøger:

- Personligheder (ledere)
- Aktørernes bevidste handlen
- Vigtige aktørers evne til at udnytte de muligheder, de får

Lægger man vægt på de aktørbaserede forklaringer vil man undersøge, hvad der kræves for at udføre en række handlinger under bestemte betingelser. Man vil her se resultater opstå som konsekvens af enten handlinger eller adfærd:

Man lægger i denne forbindelse vægt på aktørens handlinger som *rationelle valg*, der knytter sig til overvejelser og mål hos den enkelte.

Strukturelle forklaringer

Faktorer, vi undersøger:

- Social og økonomisk kontekst
- Politiske muligheder:
- Konjunkturer
- Kulturel kontekst
- Historisk kontekst

Faktorer, vi forudsætter:

- Forudsigelighed
- Regelmæssighed i politiske institutioner og rutiner

Lægger man vægt på de strukturelle forklaringer, vil man undersøge, hvilke betingelser der er, for at en række begivenheder kan opstå. I så fald vil man se resultaterne opstå som en konsekvens af enten kontekst eller omgivelser:

Undersøger man strukturer, har man fokus på bestemte *mønstre* i et samfund, som udviser en bestemt systematik. Det kunne fx være de formelle roller i en familie, samfundsklasser indbyrdes og i forhold til hinanden eller globale politiske mønstre. Sociologen Emile Durkheim ville endda sige, at et samfund har en kollektiv bevidsthed, der er afgørende i forhold til de valg, individerne træffer.

Med en laboratorietilgang vil man kunne sige, at det ville være sandsynligt, at en sag langt størstedelen af gangene ville falde ud til en bestemt side, hvis man gentog den som et forsøg inden for et særligt mønster.

Analyseskema

Perspektivet på problemstillingen: Årsagerne til britisk deltagelse i Første Verdenskrig 1914	Aktør	Struktur
Intern	<ul style="list-style-type: none"> -Premierminister Asquiths krigserklæring -Finansminister Lloyd Georges støtte til krig -Udenrigsminister Edward Greys tvetydige signaler til Tyskland 	<ul style="list-style-type: none"> -Britisk imperialisme (herunder frygt for borgerkrig mellem klasserne) -Britisk udenrigspolitisk tradition (støtte den næststærkeste magt på kontinentet)
Ekstern	<ul style="list-style-type: none"> -Wilhelm II's flådebyggeri -Alfred von Schlieffens ultraoffensive krigsplanlægning (herunder angreb igennem Belgien) -Gavrillo Princips attentat på Franz Ferdinand -Østrigsk udenrigsminister Leopold von Berchtolds ultimatum til Serbien -Wilhelm II's støtte til Østrig-U -Zar Nikolaj II's mobilisering 	<ul style="list-style-type: none"> -Multipolær magtbalance skaber ustabilitet og uforudsigelighed - Fransk-tysk modsætningsforhold pga. tysk annekstion af Elsass-Lothringen (1871) -Østrigsk-russisk modsætningsforhold pga. Krimkrigen (1856) -Europæisk nationalisme -Forældede og romantiske forestillinger om krig

Skematisk kan aktør/struktur-tilgangen anskueliggøres i et firefelts-diagram - som tidligere nævnt behøver man kun opdelingen i intern og ekstern, hvis den giver mening. Man kan også nøjes med to felter.

Som eksempel er her valgt årsagerne til britisk indtræden i Første Verdenskrig, men skemaet kan bruges på alle mulige andre problemstillinger, som angår historiske begivenheder, som f.eks. reformationen, den franske revolution, den kolde krig eller afskaffelsen af den romerske republik.

Det er **altid** problemstillingen i øverste venstre hjørne, der bestemmer, hvad der skal stå i de enkelte felter. Indholdet forandrer sig, når spørgsmålet ændrer sig.

Det er aldrig helt uproblematisk at kategorisere forklaringer i dette skema. Felterne kan udfyldes på forskellige måder alt efter ens fokus – og det er også helt afgørende at forstå at det ikke er tilstrækkeligt at udfylde skemaet, man skal også forholde sig til samspillet mellem de forskellige aktører og strukturer. Et udfyldt skema bør aldrig stå alene i en skriftlig opgave – og opgaven bør kunne læses uden at man læser skemaet.

Kilde:

<https://historiskmetode.weebly.com/> - (let redigeret)